

Emily Berger

11.1 Inleiding

Op woensdagmorgen 18 september 2019 werd Nederland opgeschrikt door de moord op advocaat Derk Wiersum. Hij werd bij zijn huis doodgeschoten, waarna de schutter ervandoor ging. Het nieuws sloeg in als een bom. Wiersum was de raadsman van Nabil B., kroongetuige in de Marengo-zaak. De broer van Nabil B. was een klein halfjaar eerder, in maart 2019, doodgeschoten, zes dagen nadat bekend was geworden dat Nabil B. kroongetuige zou zijn. De hoofdverdachten in deze zaak, Ridouan T. en Said R., waren op dat moment – mede vanwege een reeks moorden en liquidaties – de meest gezochte drugscriminelen van Nederland.

Vanuit de rechtspraak werd geschokt gereageerd op de moord op Wiersum. Het was voor Nederland ongekend dat een advocaat werd vermoord. Het was ‘de dag die de Nederlandse rechtspraak voorgoed veranderde’, kopte *de Volkskrant* en het werd door verschillende betrokkenen ook wel ‘de 9/11 van de Nederlandse rechtspraak’ genoemd.¹ Advocaten vreesden voor hun veiligheid. Zou de moord op Wiersum ook voor hen gevolgen kunnen hebben? Minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid (JenV) zegde persoonsbeveiliging toe. Maar wat vraagt dit van de toch al beperkte politiecapaciteit? In dit hoofdstuk wordt ingegaan op dit dilemma, dat zich laat samenvatten in de vraag: in hoeverre is persoonsbeveiliging van advocaten te realiseren? Voor het schrijven van dit hoofdstuk is gebruikgemaakt van literatuur over criminaliteitsbestrijding, nieuwsartikelen en Tweede Kamerstukken.

¹ *de Volkskrant*, 20 december 2019, ‘De dag die de Nederlandse rechtspraak voorgoed veranderde’.

11.2 Feitenrelaas

Op woensdag 18 september 2019 wordt om 07.40 uur strafrechtadvocaat Derk Wiersum vlakbij zijn huis in de Amsterdamse wijk Buitenveldert doodgeschoten. De moord vindt plaats een week voordat het Marengo-proces zou worden hervat, waarin Nabil B. optreedt als kroongetuige en daarbij door Wiersum zou worden bijgestaan. Velen reageren geschokt op de moord.² Minister Grapperhaus verschijnt zichtbaar geëmotioneerd voor de camera's en zegt dat 'het fundament van de Nederlandse rechtsstaat is geraakt'. Het is een enorme klap, in het bijzonder voor de beroepsgroep van advocaten, het Openbaar Ministerie (OM) en de rechterlijke macht.³ Burgemeester Halsema van Amsterdam noemt de moord een 'niet eerder vertoonde aanval op de advocatuur, die het wezen van de rechtsstaat aantast'. Daarbij geeft ze aan dat de moord tot angst en onrust onder advocaten leidt. Advocaten uiten massaal hun steun aan de nabestaanden. Bij het kantoor van Wiersum in Amsterdam-Zuid ontstaat al snel een bloemenzee en ook bij zijn huis worden bloemen gelegd. In de rechtbanken van Breda en Amsterdam vinden op de dag van de moord herdenkingsbijeenkomsten plaats ter nagedachtenis aan Wiersum. In het hele land hangen bij gerechtsgebouwen en advocatenkantoren de vlaggen halfstok. Ook bij de ministeries van JenV en van Binnenlandse Zaken wordt dit gedaan.⁴

Die morgen is er rond 10.00 uur een spoedberaad op het kantoor van de Landelijke Recherche in Woerden. Aanwezig zijn hoofdofficiëren, recherchechefs, intelligence- en beveiligingsexperts en het hoofd van de afdeling Bewaking en Beveiliging van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). Benadrukt wordt dat over de toedracht van de moord nog niets zeker is; een ruzie op straat of

- 2 NOS, 18 september 2019. Nieuws binnenland: 'Geschokte reacties op moord: "Verontrustend" en "aanval op de rechtsstaat"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2302239-geschokte-reacties-op-moord-verontrustend-en-aanval-op-de-rechtsstaat.html. Zie ook *Trouw*, 18 september 2019, 'De moord op Derk Wiersum leest als een boodschap'.
- 3 NOS, 18 december 2019. Nieuws binnenland: 'NCTV leidt veiligheidsteam voor betrokkenen Taghi-zaak, mogelijk snel maatregelen'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2302272-nctv-leidt-veiligheidsteam-voor-betrokkenen-taghi-zaak-mogelijk-snel-maatregelen.html.
- 4 *Algemeen Dagblad*, 19 september 2019, 'Bloemenzee voor vermoorde advocaat Wiersum'.

een rancuneuze ex-cliënt kunnen niet bij voorbaat worden uitgesloten. Wel wordt unaniem besloten om uit te gaan van het worstcasescenario: dat Wiersums werk als advocaat in het Marengo-proces ten grondslag ligt aan de moord. Na het spoedberaad splitsen de recherchechefs en experts zich op en werken ze in groepjes verder. Er worden lijsten van te beveiligen personen opgesteld en beschikbare onderzoeksinformatie wordt opnieuw onderzocht.

In de middag volgt een update van het opsporingsonderzoek naar de moord op Wiersum, waarbij de recherchechef aangeeft dat 'het er alle schijn van heeft dat dit een doelgerichte, goed voorbereide moord is geweest'.⁵ Dit impliceert dat er direct noodmaatregelen getroffen moeten worden voor tientallen betrokkenen rond het Marengo-proces. Onder meer de aanklagers in deze zaak lopen mogelijk gevaar. Zij komen die middag naar Driebergen om de consequenties te bespreken. Daarbij zijn psychologen aanwezig bij wie zij hun zorgen kunnen uiten. Ook de Amsterdamse driehoek komt die middag bijeen om de laatste stand van zaken te bespreken.⁶

Het Marengo-proces

In de Marengo-zaak staan zestien verdachten terecht voor verschillende moorden en pogingen tot moord die plaatsvonden tussen 2015 en 2017. Het beeld dat uit het strafdossier naar voren komt, is dat van een geoliede moordmachine. De verdachten zouden zijn ingezet om zo efficiënt mogelijk moorden te plegen, aldus het OM.¹ Ook zijn er twee zogenoemde vergismoordden gepleegd. Ridouan T. is de hoofdverdachte. Op 16 december 2019 werd hij opgepakt in Dubai. De opsporingsdiensten gaan ervan uit dat hij achter de moord op Derk Wiersum zit.² Hij wordt niet alleen verdacht van het voorbereiden van en het opdracht geven tot

5 *de Volkskrant*, 20 december 2019, 'De dag die de Nederlandse rechtspraak voorgoed veranderde'.

6 NOS, 18 september 2019. Nieuws binnenland: 'Geschokte reacties op moord: "Verontrustend" en "aanval op de rechtsstaat"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2302239-geschokte-reacties-op-moord-verontrustend-en-aanval-op-de-rechtsstaat.html.

1 Openbaar Ministerie (z.d.). Onderwerpen: Strafzaak Marengo. Op 4 september 2020 ontleend aan www.om.nl/onderwerpen/strafzaak-marengo.

2 NOS, 16 december 2019. Nieuws binnenland: 'Ridouan Taghi, van kleine hasjdealer tot meedogenloze cokebaron'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2314320-ridouan-taghi-van-kleine-hasjdealer-tot-meedogenloze-cokebaron.html.

diverse moorden, ook is hij een verondersteld kopstuk in de cocaïne-handel.¹ Het lukte de politie en het OM lange tijd niet om de gewelds-spiraal te doorbreken; er was onvoldoende informatie beschikbaar om de verdachten te kunnen vervolgen. Begin 2017 was er een doorbraak, toen Nabil B., een van de verdachten van een moord, bereid was verklaringen af te leggen over een reeks van liquidaties. Daarmee werd hij kroongetuige in deze zaak. Hij legde verklaringen af over zijn eigen betrokkenheid bij die moorden, de opdrachtgevers en andere betrokkenen. Voor het OM was dit aanleiding om naast de schutters ook de opdrachtgevers van de liquidaties te vervolgen.

Nabil B. gaf 41 verklaringen over de wrede en meedogenloze manier waarop moordopdrachten werden uitgezet; het dossier met zijn strafverklaringen bestaat uit meer dan 1500 bladzijden. In ruil voor zijn verklaringen zal, wanneer de feiten bewezen kunnen worden, een gevangenisstraf van 12 jaar tegen hem geëist worden, wat een strafvermindering van 50 procent betekent op een basiseis van 24 jaar gevangenisstraf.²

Nadat in maart 2019 de onschuldige broer van Nabil B. werd doodgeschoten, waarschuwden Nabil B. en zijn familie dat de advocaten van de kroongetuige gevaar zouden lopen. Enkele maanden later zou Derk Wiersum worden vermoord. Advocaten die de familie van Nabil B. nadien rechtsbijstand verleenden, gaven in januari 2020 te kennen dat ze hiermee zouden stoppen. De reden hiervoor was dat er te veel was misgegaan rondom de beveiliging van zowel de familie als de advocaten zelf, zo gaven de raadslieden aan. De communicatie over beveiligingsmaatregelen zou stroef verlopen, herkenbare politiemensen zouden onbedoeld verraden hebben waar familieleden verbleven en observaties door bendeleden van Ridouan T. zouden niet zijn opgemerkt.³

Minister Grapperhaus van JenV kondigt kort na de moord op Wiersum de oprichting aan van een speciale antidrugseenheid: het Multidisciplinair Interventie Team (MIT), in de volksmond ook wel bekend als de narcobrigade. Dit betekent wel dat er meer van de politie wordt gevraagd. Burgemeesters maken zich daarover zorgen. Nu als gevolg van de moord op Wiersum een groot aantal agenten zullen worden ingezet voor de beveiliging van personen, daalt de politiecapaciteit voor

- 1 NOS, 16 december 2019. Nieuws binnenland: 'Ridouan Taghi, van kleine hasjdealer tot meedogenloze cokebaron'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2314320-ridouan-taghi-van-kleine-hasjdealer-tot-meedogenloze-cokebaron.html.
- 2 Openbaar Ministerie (z.d.). Onderwerpen: Strafzaak Marengo: Kroongetuige. Op 4 september 2020 ontleend aan www.om.nl/onderwerpen/strafzaak-marengo/kroongetuige.
- 3 NOS, 22 januari 2020. Nieuws binnenland: 'Advocaten van familie Nabil B. stoppen vanwege veiligheidsrisico's'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2319695-advocaten-van-familie-nabil-b-stoppen-vanwege-veiligheidsrisico-s.html.

de uitvoering van andere taken. Op 29 oktober 2019 sturen de vertegenwoordigende burgemeesters van de politieregio's (de zogenoemde regioburgemeesters) een brandbrief naar de Tweede Kamer.⁴ In die brief wordt aangegeven dat landelijke prioriteiten in toenemende mate voorrang krijgen boven lokale vraagstukken waarbij inzet van de politie nodig is. Daardoor lijkt de operationele sterkte van de politie eerder af dan toe te nemen. Er wordt door de burgemeesters gepleit om te waken voor een verdere toename van prioriteiten die extra politiecapaciteit vragen en om snel met structurele maatregelen te komen om de politiestrkte te doen toenemen. Een maand later, in november 2019, doen de politiebonden een dringende oproep aan de minister van JenV, de politietop, burgemeesters en het OM om voor het komende jaar (2020) een keuze te maken welke criminaliteit bij de bestrijding prioriteit krijgt met het oog op het agententekort.

Op 20 november 2019 stuurt minister Grapperhaus van JenV een brief aan de Tweede Kamer met daarin de mededeling dat het kabinet als bijzondere bijdrage 10 miljoen euro uittrekt ten behoeve van het stelsel Bewaken en Beveiligen, ter verlichting van de druk op de basispolitiezorg.⁵ In de brief staat dat het kabinet de zorgen van de burgemeesters deelt, zeker met het oog op de vervangings- en uitbreidingsopgave waar de politie voor staat vanwege het aanstaande pensioen van relatief veel politiemedewerkers. Het realiseren van extra politiecapaciteit zal daarom langere tijd duren. Eerder, in november 2018, had de minister in een Kamerbrief al aangegeven voor de jaren 2019 tot en met 2021 ruim 90 miljoen euro extra beschikbaar te stellen om de politie-inzet zo veel mogelijk op niveau te houden.⁶ Deze extra bijdragen komen bovenop de 291 miljoen euro die in het regeerakkoord zijn gereserveerd voor de opbouw van structureel extra capaciteit voor de politie. Verder gaat vanaf 2022 structureel een bedrag van 150 miljoen euro per jaar naar de aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit:

4 Brief regioburgemeesters aan de Tweede Kamer over politiecapaciteit d.d. 29 oktober 2019. Op 4 september 2020 ontleend aan www.regioburgemeesters.nl/actueel?id=714.

5 Brief van de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer d.d. 20 november 2019, TK 2019-2020, 29628, nr. 917.

6 Brief van de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer d.d. 7 november 2018, TK 2018-2019, 29628, nr. 820.

het toekomstbestendig maken van het stelsel Bewaken en Beveiligen (55 miljoen euro) en de inrichting en werkzaamheden van het MIT (93 miljoen euro).⁷

11.3 Persoonsbeveiliging van advocaten: een dilemma op zich

De moord op advocaat Wiersum zorgde voor onrust onder advocaten en riep onder hen de vraag op: zijn wij nog wel veilig? Het is natuurlijk de vraag in hoeverre beveiliging van advocaten daadwerkelijk noodzakelijk is naar aanleiding van deze ene moord. Het aantal bedreigingen onder deze beroepsgroep neemt volgens het OM wel toe, maar welke risicoanalyses liggen ten grondslag aan de aanname dat een grotere inzet op beveiliging nodig zou zijn? En wat betekent dit voor de persoonlijke veiligheid van (strafrecht)advocaten? Voor hen is vragen om persoonsbeveiliging ingewikkeld, omdat ze te maken hebben met hun beroepsgeheim. Daarnaast is de vraag: hoeveel capaciteit vrij te maken voor het beveiligen van personen en bij welk signaal is beveiliging nodig? Meer beveiliging vraagt logischerwijs om meer inzet van de politie. Hoe is dit te realiseren met de huidige, toch al krappe politiecapaciteit? Er gaat nu met name veel geld naar het stelsel Bewaken en Beveiligen en de inrichting van het MIT, maar wat te doen aan de politiecapaciteit in de regio's, districten en basisteamen? Het zal de komende jaren de nodige moeite kosten de politiecapaciteit op sterkte te houden, terwijl aan de politie-inzet meerdere prioriteiten worden gesteld. Dat zorgt voor een ingewikkelde situatie.

7 Brief van de minister van Justitie en Veiligheid aan de Tweede Kamer d.d. 24 april 2020, TK 2019-2020, 29911, nr. 275.

11.4 Analyse

11.4.1 Gevolgen voor de beroepsgroep van advocaten

Het stelsel Bewaken en Beveiligen

Met de moord op Wiersum werd voor het eerst in Nederland een advocaat vermoord vanwege zijn betrokkenheid bij een strafrechtszaak. Anderhalve maand na de moord op Wiersum, op 7 november 2019, werd opnieuw een advocaat slachtoffer van een aanslag. De Enschedese advocaat Philippe Schol werd net over de Duitse grens bij Glane beschoten. Hij raakte zwaargewond, maar overleefde de aanslag.⁸ Eerder en ook relatief recent vonden wel moorden om politieke statements plaats, zoals de moord op Pim Fortuyn (6 mei 2002) en op Theo van Gogh (2 november 2004). Met name de moord op Fortuyn was reden het stelsel van persoonsbeveiliging te herzien, dat de naam *Bewaken en Beveiligen* kreeg en belegd werd bij de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB). Voor de moord op Fortuyn reageerde de overheid alleen op concrete dreigingen tegen bepaalde personen; na de moord is ingevoerd dat er ook naar denkbare dreigingen en risico's gekeken moet worden.⁹

De dood van Wiersum had ten eerste gevolgen voor het strafproces. Voor de verdediging van Nabil B., de kroongetuige in het Marengo-proces, moesten nieuwe advocaten worden gevonden. De twee advocaten die begin 2020 bereid werden gevonden Nabil B. bij te staan, wensten volledig anoniem te blijven, ook tijdens de rechtszaak. Dit was voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis. In een interview met *De Telegraaf* gaf een van de nieuwe advocaten aan er rekening mee te houden de rest van zijn leven persoonsbeveiliging nodig te hebben.¹⁰ De advocaten hebben zich echter in maart 2020 weer teruggetrokken. Omdat Nabil B. daardoor geen advocaat meer had, wilde hij niet meer meewerken aan verhoren, zo gaf hij in mei aan.¹¹ In juni werd bekend

8 RTV Oost, 6 november 2019. Nieuws: 'In het kort: dit gebeurde er gisteren rondom de aanslag op advocaat Schol'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.rtvooost.nl/nieuws/321015/In-het-kort-dit-gebeurde-er-gisteren-rondom-de-aanslag-op-advocaat-Schol.

9 AIVD (z.d.). Onderwerpen: Dreigings- en risicoanalyses opstellen. Op 4 september 2020 ontleend aan www.aivd.nl/onderwerpen/dreigings--en-risicoanalyses-opstellen.

10 *De Telegraaf*, 11 januari 2020, 'Nieuwe advocaat kroongetuige Nabil B. spreekt'.

11 NOS, 18 mei 2020. Nieuws binnenland: 'Kroongetuige: "Hard geraakt door moord op mijn advocaat"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2334311-kroongetuige-hard-geraakt-door-moord-op-mijn-advocaat.html.

dat Peter R. de Vries de beoogde vertrouwensman en Peter Schouten de nieuwe advocaat van Nabil B. zouden worden. Het OM ging echter niet akkoord met de aanstelling van De Vries, omdat hij geen beëdigd advocaat is.¹² Hij werd wel de woordvoerder van Nabil B. en zijn familie.¹³ Daarnaast wordt Nabil B. sinds juli bijgestaan door Onno de Jong.¹⁴

Advocaten vrezen na de moord op Wiersum voor hun persoonlijke veiligheid. Uit een onderzoek van het *Advocatenblad* dat na de moord op Wiersum plaatsvond, bleek dat ruim de helft van de advocaten in het algemeen en driekwart van de strafrechtadvocaten in het bijzonder zich wel eens onveilig voelt in de uitoefening van hun beroep.¹⁵ De moord op Wiersum heeft voor meer dan de helft van de strafrechtadvocaten het gevoel van onveiligheid vergroot; een derde gaf aan aanleiding te zien om extra veiligheidsmaatregelen te nemen of daarover na te denken. Het meest genoemd werden selectiever zijn bij het aannemen van cliënten en een betere beveiliging van het kantoor. Toch zijn advocaten huiverig voor het doen van aangifte van bedreiging. Ze vragen niet snel om extra beveiliging, omdat dit een ethisch dilemma vormt in verband met hun geheimhoudingsplicht die ze dan mogelijk zouden schenden.¹⁶ Volgens de wet is een advocaat verplicht tot geheimhouding met betrekking tot 'alles waarvan hij uit hoofde van zijn beroepsuitoefening kennis neemt' (artikel 11a Advocatenwet). Dit zou geschonden kunnen worden wanneer er om beveiliging wordt gevraagd, omdat dan uitgelegd moet worden waarom beveiliging nodig is. De advocaten zouden wel gebaat zijn bij een meer geprofessionaliseerde beveiliging. Kort na

12 NOS, 4 juni 2020. Nieuws binnenland: 'Peter R. de Vries vertrouwensman kroongetuige Marnego-zaak, OM niet akkoord'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2336195-peter-r-de-vries-vertrouwensman-kroongetuige-marengo-zaak-om-niet-akkoord.html.

13 NOS, 3 juli 2020. Nieuws binnenland: 'Kroongetuige in Taghi-zaak heeft weer een advocaat'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2339399-kroongetuige-in-taghi-zaak-heeft-weer-een-advocaat.html.

14 NOS, 10 juli 2020. Nieuws binnenland: 'Onno de Jong tweede advocaat voor kroongetuige Nabil B.'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2340240-onno-de-jong-tweede-advocaat-voor-kroongetuige-nabil-b.html.

15 *Advocatenblad*, 31 oktober 2019. Nieuws: 'Gevoel van onveiligheid groeit'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.advocatenblad.nl/2019/10/31/gevoel-van-onveiligheid-groeit.

16 NOS, 4 oktober 2019. Nieuws binnenland: 'Advocaten vrezen voor eigen veiligheid na moord op Wiersum'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/nieuwsuur/artikel/2304696-advocaten-vrezen-voor-eigen-veiligheid-na-moord-op-wiersum.html.

de moord op Wiersum is een Contactpunt Beroepsgroepen ingesteld, waar advocaten en rechters terecht kunnen met signalen en vragen over hun veiligheid. Ze kunnen het meldpunt benaderen via de algemeen deken of de secretaris van de Nederlandse Orde van Advocaten. Zij zetten de melding door naar de NCTV en een NCTV-functionaris belt de advocaat/rechter dan terug over vervolgstappen.¹⁷ De invoering van het Contactpunt Beroepsgroepen werd door advocaten gewaardeerd: in de eerdergenoemde enquête gaven zes op de tien advocaten aan het een prima maatregel te vinden en drie op de tien gaven aan het als een goede 'eerste stap' te zien, maar dat er nog wel meer moet gebeuren. Op de vraag of advocaten na de moord op Wiersum nog een kroongetuige zouden verdedigen, antwoordde slechts 18 procent bevestigend.

11.4.2 Zorgen om politiecapaciteit

De overheid heeft onvoldoende middelen om elke persoon die gevaar loopt adequaat te beveiligen. De capaciteit van de DKDB is beperkt. Inclusief ondersteunend personeel bestaat de dienst uit ongeveer vierhonderd medewerkers. Elke dag worden personen beveiligd, maar dit vraagt inmiddels zoveel capaciteit, dat bijvoorbeeld niet alle familieleden van kroongetuigen beschermd kunnen worden. Ook aan de noodzaak om bedreigde advocaten, officieren van justitie en rechters te beveiligen, is om die reden lastig uitvoering te geven.¹⁸ Het blijft een dilemma wie er beveiligd moet worden en welke personen daaromheen. De dreigingsinformatie, de ernst en waarschijnlijkheid van de dreiging moeten worden beoordeeld en dit houdt tegelijkertijd verband met de beveiligings- en dus politiecapaciteit.¹⁹

17 Nederlandse Orde van Advocaten, 7 oktober 2019. Nieuwsbericht: 'Contactpunt Beroepsgroepen ingesteld voor advocaten en rechters'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.advocatenorde.nl/nieuws/contactpunt-beroepsgroepen-ingesteld-voor-advocaten-en-rechters.

18 *Het Parool*, 19 september 2019, 'Zo word je beveiligd als je in levensgevaar bent'.

19 AIVD (z.d.). Onderwerpen: 'Dreigings- en risicoanalyses opstellen: Dreigingsproducten'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.aivd.nl/onderwerpen/dreigings-en-risicoanalyses-opstellen/dreigingsproducten.

In februari 2020 maakte het OM bekend dat het aantal bedreigingen de laatste jaren sterk is toegenomen.²⁰ Het aantal ernstig bedreigde slachtoffers, getuigen en functionarissen is dusdanig groot geworden, dat het voor de politie een erg zware taak is geworden om hen nog te beschermen; het OM spreekt van een verdrievoudiging. Enerzijds is de oorzaak van de toename dat de politie meer werk is gaan maken van meldingen en meer risico-inschattingen is gaan maken, waardoor vaker dreigingen worden gesignaleerd. Anderzijds is het te wijten aan een verharding van het criminele milieu. De meeste capaciteit gaat naar de beveiliging van officieren van justitie, rechters en advocaten die sinds de moord op Wiersum zware beveiliging krijgen.²¹ De organisatie van bewaking en beveiliging van personen is na de moord op Wiersum aangepast: lokale en nationale teams zijn samengevoegd in een breed team van het OM, de politie en NCTV en het gezag over de beveiliging van personen in het Marengo-proces is overgedragen aan het Rijk.²²

Door de moord op Wiersum heeft zich een nieuwe werkelijkheid aangediend, zei toenmalig korpschef van de Nederlandse politie Erik Akerboom in een interview in *de Volkskrant*.²³ Voorheen was concrete dreigingsinformatie het uitgangspunt bij het beveiligen van personen. Daarbij moest voorstelbaarheid worden gekoppeld aan concrete informatie. Na de moord op Wiersum is naast concrete informatie over een dreiging, de voorstelbaarheid van een aanslag zwaarder gaan wegen. De benodigde omvang en capaciteit om de beveiliging goed uit te kunnen voeren, zal opnieuw bekeken moeten worden. Begin 2020 ging het om tientallen personen extra die beveiligd moesten worden; dagelijks werkten zeshonderd politiemensen hieraan.²⁴ Als de dreiging verder

20 NOS, 23 februari 2020. Nieuws binnenland: 'Veel meer dreigingen van criminelen: politie kan beveiliging nauwelijks nog aan'. Op 4 september 2020 ontleende aan www.nos.nl/artikel/2324283-veel-meer-dreigingen-van-criminelen-politie-kan-beveiliging-nauwelijks-nog-aan.html.

21 Idem.

22 Nederlandse Orde van Advocaten, 10 december 2019. Nieuwsbericht: 'NCTV: na moord Wiersum is weerbaarheid advocaten van groot belang'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.advocatenorde.nl/nieuws/nctv-na-moord-wiersum-is-weerbaarheid-advocaten-van-groot-belang.

23 *de Volkskrant*, 3 oktober 2019, 'Ik ben ervan overtuigd dat we Ridouan T. pakken'.

24 NOS, 23 februari 2020. Nieuws binnenland: 'Veel meer dreigingen van criminelen: politie kan beveiliging nauwelijks nog aan'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2324283-veel-meer-dreigingen-van-criminelen-politie-kan-beveiliging-nauwelijks-nog-aan.html.

toeneemt, zou dit in de toekomst kunnen betekenen dat hele groepen, waaronder rechters, officieren en politiemensen, ondergebracht moeten worden op locaties waar mensen voor hun veiligheid moeten verblijven en waar ze geen privéleven meer hebben. Het is niet te hopen dat het zo ver komt. De toegenomen beveiligingstaak verdringt nu al ander politiewerk. Politiemensen die voor noodhulp worden ingezet en in de wijk werken, moeten nu personen beveiligen. De noodhulp en het openhouden van bureaus zal dus met minder mensen gedaan moeten worden, waardoor het langer kan duren tot de politie ergens is.²⁵

Daarbij komt dat opsporing (het doen van onderzoek in verband met strafbare feiten) al langere tijd weinig prioriteit van de basisteams van de politie heeft. Het lokale politiewerk is vrijwel volledig in handen van geüniformeerde agenten die niet strafrechtelijk optreden tegen (georganiseerde) misdrijven waarvan geen aangifte wordt gedaan. Zodra opsporing nodig is, is het voor wijkagenten bijna onmogelijk om daarvoor partners te vinden (Van der Torre, Tops & Van Valkenhoef, 2019). Initiatieven van de wijkpolitie om lokale criminelen of criminele groepen te onderzoeken, lopen vaak vast in de overvraagde rechercheafdelingen. De opsporingscapaciteit van de politie wordt vooral ingezet op delicten als geweld, overvallen en mensenhandel en niet op opsporing van delicten waarvan geen melding of aangifte is gedaan. Er is feitelijk een fors capaciteitsprobleem (Van der Torre, Van Duin & Bervoets, 2019).

De Inspectie Justitie en Veiligheid stelde in 2018 dat binnen de politieorganisatie de probleemgerichte aanpak (het in kaart brengen van de aard en omvang van een specifiek probleem en van de trends en ontwikkelingen en effecten van interventies) beperkt van de grond komt en dat de recherche niet altijd openstaat voor proactief verstrekte *intelligence* (vergaarde informatie). Dit heeft logischerwijs gevolgen voor de aanpak van georganiseerde misdaad. Ook delicten waarvan geen aangifte wordt gedaan, hebben schadelijke effecten op lokaal niveau. Veel eerder en sneller zou de stap gezet moeten worden naar opsporing door rechercheurs die de lokale situatie kennen. Er kan dan vaker strafrechtelijk worden opgetreden (Van der Torre, Tops & Van Valkenhoef, 2019).

25 *de Volkskrant*, 3 oktober 2019, 'Ik ben ervan overtuigd dat we Ridouan T. pakken'.

De antidrugseenheid die de minister van JenV wil oprichten, is volgens Akerboom alleen een goed idee als het onderdeel is van een brede aanpak, waarin ook jeugdzorg, de vastgoedsector, de transportbranche en financiën gaan meebewegen en daaraan dezelfde urgentie geven, voor lange duur. Een nieuw team gaat geen verschil maken als ze hetzelfde blijven doen als wat ze al deden. De vraag is of georganiseerde (drugs)criminaliteit niet meer lokaal en integraal binnen de politieorganisatie en samen met andere partijen aangepakt moet worden, in plaats van alleen door een apart politieteam. Onder- en bovenwereld raken steeds meer met elkaar verweven; voor ondermijning is een aanpak nodig die verder reikt (zie hierover hoofdstuk 5 in dit jaarboek).

Voor de politie is een constante financiering essentieel om de rechtsstaat overeind te houden, zo stelde Akerboom. Nieuwe medewerkers zijn er niet zomaar; dat kost tijd en ze moeten opgeleid en ingewerkt worden. Het op-en-afbeleid van opeenvolgende kabinetten, waarbij eerst politiemensen werden wegbezuinigd en later het politiekorps weer kon worden uitgebreid, zorgde ervoor dat de politie geen goede en stabiele inlichtingenposities kon opbouwen in de wijk. Er zou juist eerder en sneller de stap gezet moeten worden naar opsporing, door rechercheurs die de lokale situatie kennen, waarbij ook tegen lokale misdaad opgetreden wordt met strafrechtelijk onderzoek (Van der Torre, Tops & Van Valkenhoef, 2019).

De politiebonden maken zich zorgen over de grote uitstroom als gevolg van de vergrijzing. In 2018 zijn er 27.500 aangiften blijven liggen, omdat er niet genoeg agenten waren om deze te behandelen en zo ook is er niet genoeg menskracht om de georganiseerde misdaad in te perken.²⁶ In dat jaar moest bijvoorbeeld een rechteam van de politie Amsterdam worden opgeheven vanwege een personeelstekort. Het team dat zich bezighield met zware misdaad wordt vermoedelijk doorgeschoven naar de rechteam van de basisteams in Amsterdam, zodat de agenten de straat op kunnen. Over dit besluit bestaat groot

²⁶ NOS, 21 november 2019. Nieuws binnenland: 'Politiebonden doen dringende oproep: "Maak keuze bij inzet agenten"'. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2311389-politiebonden-doen-dringende-oproep-maak-keuze-bij-inzet-agenten.html.

onbegrip bij de politievakbond en de agenten uit het team, juist omdat er nu veel te doen is om de georganiseerde misdaad.²⁷ Dit lijkt dan ook niet echt een logische keuze met het oog op de bestrijding van georganiseerde (drugs)criminaliteit. Zoals Van der Torre en Heijkoop in hoofdstuk 5 van dit jaarboek aangeven: proactieve bestrijding van de drugsindustrie krijgt in Nederland geen prioriteit.

Niet alleen de politie zelf, maar ook burgemeesters maken zich zorgen om de politiecapaciteit, zoals bleek uit de eerdergenoemde brandbrief aan de minister. De effecten van de dalende politiecapaciteit zijn voelbaar, zo gaven de vertegenwoordigde burgemeesters van de politieregio's aan, bijvoorbeeld in de toenemende roosterdruk in de basisteams, het moeten sluiten van politiebureaus door onderbezetting, het onder druk staan van de aanrijtiden en het toenemend aantal roofovervallen, terwijl dit soort criminaliteit de afgelopen jaren juist succesvol werd aangepakt. Hubert Bruls, burgemeester van Nijmegen en vertegenwoordigend burgemeester van politieregio Oost-Nederland, zei in *de Volkskrant* dat zaken zoals inbraken en preventieve maatregelen blijven liggen. Het veiligheidsgevoel van burgers wordt daardoor volgens hem aangetast. In de Tweede Kamer worden steeds moties aangenomen over bijvoorbeeld mensenhandel en cybercrime, maar dat gaat niet gepaard met extra politiecapaciteit. Ook worden de regio's daarover niet geraadpleegd. 'De landelijke doelen zijn niet haalbaar zonder extra capaciteit en structurele ondersteuning', aldus Bruls.²⁸ Hier schuren de landelijke met de lokale prioriteiten.

11.5 Afronding

De moord op Wiersum was een schok voor de Nederlandse rechtspraak en zegt iets over de huidige generatie criminelen. Er lijkt een verharding plaats te vinden, waarin advocaten en ook officieren van justitie en rechters niet worden ontzien. Dit heeft verregaande gevolgen voor

27 NOS, 21 november 2019. Nieuws binnenland: Politie Amsterdam wil zware-misdaadteam schrappen wegens personeelstekort. Op 4 september 2020 ontleend aan www.nos.nl/artikel/2311373-politie-amsterdam-wil-zware-misdaadteam-schrappen-wegens-personeelstekort.html.

28 *de Volkskrant*, 30 oktober 2019, 'Regio mist honderden agenten door beveiliging advocaten, burgemeesters luiden noodklok'.

de beveiliging van deze personen, maar het blijft natuurlijk ontzettend complex om een afweging te maken hoe ver men moet gaan met persoonsbeveiliging en wie er al dan niet beveiligd moeten worden. De beveiligingscapaciteit is niet oneindig en er kan niet op elk signaal van bedreiging beveiliging worden ingezet. Het feit dat bij de politie meer wordt ingezet op beveiliging, heeft gevolgen voor andere politietaken, zoals de aanpak van georganiseerde misdaad (waar al te weinig capaciteit voor was) en het behandelen van aangiften. De uitstroom door vergrijzing helpt hier niet bij. Het is te hopen dat het kabinet structureel blijft investeren in politiecapaciteit en de aanpak van georganiseerde misdaad, maar een gemakkelijke opgave zal dit niet zijn. Gezien de ontwikkeling en huidige situatie van ondermijnende (drugs)criminaliteit in Nederland en daarbij de afnemende politiecapaciteit, is het de vraag of er al niet veel eerder ingezet had moeten worden op een stevige aanpak van georganiseerde misdaad en niet pas nadat een advocaat werd vermoord. In dat licht bezien rijst ook voorzichtig de vraag of we wel zo verrast moeten zijn van een moord op een advocaat. De dreigingen en signalen dat dit een keer kon gebeuren, waren er al.